

Bijlage

Move2Learn Individueel

Deze bijlage hoort bij de beschrijving van de interventie 'Move2Learn', zoals die is opgenomen in de databank Effectieve Jeugdinterventies.

Meer informatie: www.nji.nl/jeugdinterventies

Samenvatting

Doel

Move2Learn heeft als doel om de sociale en probleemoplossende vaardigheden van jongeren te vergroten om verergering van gedragsproblemen te voorkomen.

Doelgroep

Jongeren van 12 - 18 jaar met beginnende gedragsproblemen, waaronder delinquentie, veroorzaakt door vaardigheidstekorten en hun ouders

Aanpak

De aanpak bestaat uit een individuele training van 9 modules (16 bijeenkomsten) met onderdelen gericht op cognitieve herstructurering, aanleren van probleemoplossende en sociale vaardigheden, communicatie- en onderhandelingsvaardigheden. Daarnaast is de training gericht op regulatie van boosheid en andere emoties, delictanalyse, denkfouten, het weerstand bieden aan groepsdruk, moreel redeneren en leren aangeven van grenzen. In vergelijking met Move2Learn/groep is meer aandacht voor de laatstgenoemde vaardigheden en voor seksualiteit en middelengebruik. Dit is vooral van belang voor (beginnend) delinquentie jongeren voor wie de individuele variant onder meer is bedoeld.

Voor ouders zijn er vier bijeenkomsten: twee apart en twee samen met hun kind. Daarin krijgen zij informatie over de training van hun kind en worden basisvaardigheden – ouderlijke betrokkenheid, positief bekrachtigen van gewenst gedrag, onderhandelen met en ondersteunen van hun kind – versterkt. Zo is de kans groter dat de jongeren de aangeleerde vaardigheden gaan, en ook blijven, gebruiken.

Materiaal

Er is een Trainershandleiding en een Moduleboek met werkmaterialen in bijlagen beschikbaar. Spirit biedt een training voor trainers aan.

Onderzoek

Er zijn geen studies voorhanden.

Er is een procesevaluatie met pretest-posttest design uitgevoerd bij 56 jongeren die van december 2011 tot en met mei 2012 Move2Learn hebben gevolgd

(Krieckaert, 2012). Daarnaast zijn de jongeren, ouders en trainers geïnterviewd over hun ervaringen.

De effectsize van de training (Cohen's d), gemeten met de vragenlijst Mijn Ontwikkelingsvaardigheden en Doelen (MOED), was 0.35 (klein effect). Naar aanleiding van de uitkomsten is de training aangepast. Bij herhaling van de evaluatie – in 2012-2013 bij 43 jongeren – bleek de effectsize toegenomen tot 0.53 (middelgroot effect). Er is geen significant verschil tussen de resultaten van jongeren die de groeps- en de individuele variant van de training volgden. Vanwege het ontbreken van een controlegroep is niet duidelijk of dit effect is toe te schrijven aan de training.

Erkenning

Erkend door

Deelcommissie jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie d.d 3-12-2013

Oordeel: Theoretisch goed onderbouwd

De referentie naar dit document is:

Carolien Konijn, Tanja van Tol, Antoinette Brussen en Pauline Goense (december 2013). Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Move2Learn'. Utrecht: Nederlands

Jeugdinstituut. Gedownload van www.nji.nl/jeugdinterventies

1. Toelichting op de naam van de interventie

Move2Learn is een training in sociale en cognitieve vaardigheden. Er is gekozen voor een korte moderne naam omdat dit meer bij jongeren aansluit en beter wordt onthouden dan 'sociale en cognitieve vaardigheidstraining' of iets dergelijks.

2. Risico- of probleem waar de interventie zich op richt

De training Move2Learn (M2L)/individueel richt zich op jongeren met beginnende gedragsproblemen veroorzaakt door vaardigheidstekorten. Daarnaast richt de training zich op ouders van die jongeren zodat hun omgeving hen positief kan stimuleren om de aangeleerde vaardigheden toe te passen en vast te houden. De doelgroep heeft de volgende vaardigheidstekorten (Hulsteijn e.a., 2006; Elling, 2008; Meij & Boendermaker, 2008).

Tekort sociale vaardigheden

Jongeren met een tekort aan sociale vaardigheden hebben doorgaans moeite met het maken van afspraken en onderhandelen met autoriteiten zoals ouders en leerkrachten. Ook hebben deze jongeren weinig kennis van de invloed van

(foute) vrienden, moeite met het geven en ontvangen van kritiek en met het omgaan met en voorkomen van conflicten. Ze hebben daarnaast problemen met opkomen voor zichzelf en het aan-geven van grenzen.

Tekort (sociaal)cognitieve vaardigheden

Een tekort aan cognitieve vaardigheden bij jongeren leidt meestal tot moeite met het herkennen en benoemen van gevoelens, met het structureren van gedachten, met het leggen van relaties tussen hun gedachten, gevoelens en gedrag (zelfinzicht) en met het oplossen van probleemsituaties. Ook hebben sommige jongeren met dit tekort moeite met emotie- en impulscontrole, en reageren ze in lastige situaties overmatig verbaal en fysiek (agressief). Een aantal vertoont (beginnend) delinquent of crimineel gedrag..

Tekort basisvaardigheden bij ouders

Ouders van jongeren met een tekort aan sociale en cognitieve vaardigheden kunnen helpen die vaardigheden (verder) te ontwikkelen. Het is belangrijk dat zij gewenst gedrag van hun kind bekrachtigen, bij hem of haar betrokken zijn en dat ook tonen, en kunnen onderhandelen over regels en verantwoordelijkheden. Veel ouders beheersen deze vaardigheden onvoldoende of passen ze onvoldoende toe.

Gevolgen bij niet ingrijpen: Bij niet ingrijpen bestaat het risico dat beginnende internaliserende en internaliserende problematiek bij deze jongeren als gevolg van de vaardigheidstekorten, verergert en/of dat de jongeren (verder) vastlopen of uitvallen uit het onderwijssysteem (Meij & Boendermaker, 2008). Verder is er kans op sociaal isolement, verslaving aan alcohol of drugs, psychische problematiek en delinquent gedrag wanneer zij volwassen worden (Janssen & Boreel, 2000).

Omvang: Er zijn geen gegevens beschikbaar over prevalentie van tekorten in sociale en cognitieve vaardigheden bij jongeren. Wel over emotionele en gedragsproblematiek, problemen in contacten met leeftijdgenoten en spijbelgedrag.

Prevalentie gedrags- en emotionele problematiek van jongeren (11 t/m 16 jaar) in Nederland (% jongeren) (Dorsselaer et al., 2010).

Problemen	Percentage
Emotionele problemen	14,5%
Gedragsproblemen	12,9%
Hyperactiviteit	24,5%
Problemen met leeftijdgenoten	11,0%
Weinig prosociaal gedrag	11,3%

Spijbelen (in de afgelopen maand)	11,9%
Totaal probleemscore	14,6%

Deze omvang van de problematiek is gemeten met de Strengths & Difficulties Questionnaire (SDQ; Goodman, 1998) en wijst daarmee op relatief ernstige problematiek. De groep jongeren met mild probleemgedrag is waarschijnlijk groter. Zo maakt 26% van de ouders in Nederland zich zorgen om hun kind (Bot e.a., 2013). In 2010 zegt ruim een derde van de 12- tot en met 17-jarigen (38%) in de voorafgaande 12 maanden minstens één delict te hebben gepleegd (Van der Laan & Blom, 2011). Een kwart tot een derde van de jongeren zou wel eens een betere aanwijzing voor de omvang kunnen zijn.

3. Doel van de interventie

Move2Learn heeft het doel om de sociale en probleemoplossende vaardigheden van jongeren te vergroten en zo verergering van gedragsproblemen te voorkomen.

Subdoelen (te meten met Mijn Ontwikkelingsvaardigheden En Doelen- lijst/ MOED) voor jongeren zijn:

- Kunnen omgaan met leeftijdsgenoten en met autoriteiten zoals leerkracht, politie, baas;
- In hun reactie rekening kunnen houden met leeftijd, functie/positie, familieband/relatie van mensen;
- Weten wat foute vrienden zijn; deze vrienden en groepsdruk kunnen herkennen en weten hoe ermee om te gaan;
- Kunnen omgaan met problemen en lastige situaties (oplossingsvaardigheden zijn vergroot), en kunnen risicosituaties herkennen en vermijden;
- Leren nadenken over probleemsituaties en/of consequenties van delict- en risicogedrag voor zichzelf en anderen;
- Gedachten kunnen structureren en helpende gedachten kunnen gebruiken;
- Eigen gevoelens kunnen herkennen, benoemen en beheersen;
- Eigen grenzen kunnen aangeven en zich kunnen verplaatsen in een ander;
- Weten over soa's, veilig vrijen en (gevaar van) genotmiddelen.

Voorwaardelijk doel hiervoor is:

De ouders weten wat hun zoon/dochter in de training leert, hebben in-zicht in het belang van ouderlijke betrokkenheid en toezicht op hun kind, kunnen gedrag positief bekrachtigen en onderhandelen met pubers.

4. Doelgroep van de interventie

Move2Learn is bedoeld voor jongens en meisjes van 12-18 jaar met beginnende gedragsproblemen (waaronder delinquentie), veroorzaakt door vaardigheidstekorten en hun ouders.

Indicatie- en contra-indicatiecriteria

Indicatiecriteria:

- Jongens en meisjes van 12-18 jaar;
- De jongeren hebben meerdere vaardigheidstekorten volgens de aanmelder (zie Vaardigheidstekortenlijst, bijlage 1 van Trainershandleiding) óf gemiddelde score $\leq 3.0^*$ op Mijn Ontwikkelingsvaardigheden En Doelen (MOED)-lijst (Konijn, 2012)) óf $.50 \geq t\text{-score} \geq .65$ op de schalen 'teruggetrokken/depressief', 'sociale problemen', 'regelovertredend gedrag' en/of 'agressief gedrag' van de Youth Self Report (Verhulst, Van der Ende & Koot, 1997);
- Jongeren die niet aan een groepstraining kunnen deelnemen;
- Jongeren met risicovol en beginnend delinquent gedrag (1 tot max. 4 delicten);**
- Jongeren die frequent maar minder dan 6 maanden van school verzuimen.**

Contra-indicatiecriteria:

- Onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal om aanwijzingen en opdrachten van trainer te volgen;
- Verslavingsproblematiek (niet in staat nuchter bijeenkomsten bij te wonen);
- Ernstige psychische problemen.

* Voorlopig criterium gebaseerd op de procesevaluatie; statistisch afkappunt moet nog worden bepaald.

** Voor jongeren met ernstiger delinquent gedrag (> 4 delicten) en die langer dan 6 maanden van school verzuimen, is intensievere en specifieke (forensische) hulp nodig.

Toepassing bij migranten

Meld indien niet bekend of niet van toepassing: Het programma heeft geen speciale faciliteiten (zoals vertaalde schriftelijke instructies of tolken) om migrantengroepen in het bijzonder te kunnen bedienen.

De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor migrantengroepen, maar in de praktijk van Spirit volgen veel jongeren van allochtone afkomst de training. Van de jongeren die meededen aan de training in 2011-2012 was 55% van allochtone afkomst en in 2012-2013 zelfs 72%. De resultaten onder allochtone jongeren waren beter dan die onder de autochtone deelnemers (gegevens uit de procesevaluaties).

5. Aanpak

Opzet van de interventie

Opbouw

M2L individueel wordt aan één jongere gegeven door een trainer en bestaat uit:

- Startbijeenkomst: 1 (met jongere, ouders en aanmelder);
- Bijeenkomsten voor jongeren: 16 (waarvan 2 samen met hun ouders);
- Bijeenkomsten voor ouders: 4 (waarvan 2 samen met hun kind);
- Afsluitingsbijeenkomst: 1 (deels samen met de ouders).

Alle bijeenkomsten hebben dezelfde opbouw: (1) welkom en vanaf de tweede bijeenkomst korte herhaling van of terugblik op de vorige keer, (2) informatie over het centrale onderwerp van de bijeenkomst, (3) oefenen en (4) afsluiting.

Setting

Er is geen specifieke setting voor de training vereist. Wel zijn er eisen aan de ruimte waarin de training plaatsvindt:

- tv met DVD-afspeelmogelijkheden;
- voldoende 'veilig' (niet teveel meubels i.v.m. fysieke oefeningen, niet geheel bestaan uit ramen waardoor iedereen naar binnen kan kijken, of een doorloopruimte).

Duur en intensiteit

De bijeenkomsten zijn één maal per week en duren 1,5 uur. De duur van de training is 18 weken (ong. 4,5 maand). Als er een minder lange periode beschikbaar is, kunnen er ook twee bijeenkomsten per week plaatsvinden; de

training duurt dan maximaal 9 weken (ruim 2 maanden). De training is intensief (inclusief huiswerkopdrachten) en goed aangepast op de specifieke risico's en problemen van de betreffende jongere.

Inhoud van de interventie

Startmodule/ Startgesprek

De trainer houdt een startgesprek met de jongere, zijn ouder(s) en de aanmelder. In het startgesprek maakt men kennis met elkaar en licht de trainer de inhoud van de training toe. De jongere geeft aan welke doelen hij* wil bereiken in de training, en wat zijn motivatie en verwachtingen zijn. Vervolgens worden de visie van de aanmelder en de ouders hierop besproken. Tot slot maakt men afspraken over het bijwonen van de training en de onderdelen die voor de jongere extra van belang zijn. De trainer noteert in het Trainingsplan (bijlage 2 van de Trainershandleiding) welke bijeenkomsten voor deze jongere extra van belang zijn.

Na afloop van het startgesprek overleggen de aanmelder en de trainer hoe de training binnen het totaal aan hulpverlening aan de jongere en het gezin past.

* Waar 'hij' en 'zijn' staat dient men 'hij/zij' en 'zijn/haar' te lezen.

Module 1: Oriëntatiefase

Deze module bestaat uit twee bijeenkomsten. De nadruk ligt op de totstandkoming van een goede werkrelatie tussen jongere en trainer. Verder vult de jongere de MOED-lijst in, analyseert hij (de voor- en nadelen van) zijn gedrag en - indien van toepassing - zijn delict(en), denkt na over zijn toekomst en kwaliteiten. Op basis van deze bijeenkomsten (MOED, kwaliteiten, gedrag en toekomst) vult de jongere zo nodig de leerdoelen (geformuleerd in de startmodule) aan.

Module 2: Basisvaardigheden van communicatie

In één bijeenkomst komen communicatievaardigheden aan bod zoals luisteren naar en gepast reageren op anderen. Jongeren leren dat er verschillende manieren van reageren zijn (hard, zacht en duidelijk) en dat er dus keuzes zijn voor hoe je je gedraagt. Om deze vaardigheden te leren wordt gebruik gemaakt van gedragsoefeningen, een filmfragment, respectposters en een fysieke oefening.

Module 3: Ik en mijn omgeving

In één bijeenkomst wordt een begin gemaakt om de relatie van de jongere tot zijn vrienden en omgeving te bespreken. De jongere brengt zijn sociale netwerk in kaart, leert de betekenis en het belang van vriendschap, en hoe je

vriendschappen kunt aangaan. (Beginnend) delinquente jongere hebben vaak moeite met het omgaan met groepsdruk en verkeerde vrienden. De trainer bespreekt aan de hand van een filmfragment de verschillende posities of rollen in een (vrienden)groep en hoe deze te herkennen. Dit is dus vooral voor risicjongeren van belang maar ook voor anderen.

Module 4: Omgaan met gedachten & gevoelens

In de eerste van twee bijeenkomsten leert de jongere zijn gevoelens te herkennen, benoemen en uiten in spelvorm. De oefening 'het hoofd structureren' helpt de jongere daarna om zijn gedachten en gevoelens te ordenen en te koppelen aan bepaalde situaties waarin hij verkeert. De jongere leert hierbij wat zijn hulpbronnen zijn en hoe hij deze kan inschakelen.

In de tweede bijeenkomst leert de jongere wat helpende, storende gedachten en kernovertuigingen zijn en de samenhang tussen gebeurtenis, gedachten, gevoelens, gedrag en gevolg (5G-model). Bij een risicjongere wordt hierbij een link gelegd met het riskante gedrag of het gepleegde delict, en leert hij moreel redeneren. In een oefening probeert de jongere storende gedachten om te zetten in helpende. Ook leert de jongere oplossingsvaardigheden; hij leert hoe hij keuzes kan maken en de regie heeft en houdt over het verloop van situaties. Tot slot leert de jongere (het belang van) zich te ontspannen.

Module 5: Opkomen voor jezelf I

De eerste van twee bijeenkomsten is gericht op het ontdekken en beschermen van de persoonlijke ruimte door fysieke en gedragsoefeningen. In de tweede bijeenkomst wordt ingegaan op het aangeven van grenzen, 'nee' zeggen en het opkomen voor je mening op zo'n manier dat de situatie niet uit de hand loopt. In zowel de eerste als tweede bijeenkomst wordt het zelfinzicht en verantwoordelijkheid nemen voor het eigen gedrag gestimuleerd. Ook leert de jongere zich hierbij te verplaatsen in (de grenzen van) anderen door een schrijfoefening en een spel.

Module 6: Rekening houden met meningen

In twee bijeenkomsten leert de jongere hoe hij rekening kan houden met meningen van anderen en zich kan verplaatsen in een ander (empathie). Ook leert de jongere op een goede manier kritiek te geven en te ontvangen zonder daarmee vriendschappen op het spel te zetten of zijn geduld te verliezen. Zo leert jongere om te gaan met moeilijke situaties of conflicten, en hoe hij deze kan voorkomen. Vooral bij risicjongeren wordt hierbij aandacht besteed aan moreel redeneren. De jongere denkt tijdens de oefening na over achterliggende gedachten en mogelijke oplossingen bij de dilemma's. Verder leert hij – in rollenspelen met de trainer - onderhandelen met autoriteiten (ouders, leraren op school, baas op 't werk, politie, etc.) door zijn standpunt op gepaste wijze te verdedigen en in te schatten welke onderhandelingsposities hij daarbij kan innemen. Ook wordt een lastige situatie geanalyseerd met het 5G-model. Eerder

geleerde vaardigheden en technieken worden zo op nieuwe situaties toegepast; dit verhoogt de generalisatiekans.

Module 7: Omgaan met boosheid

In twee bijeenkomsten leert de jongere zijn boosheid of andere impulsen te beheersen. De jongere leert met het maken van een (boosheid)thermometer hoe zijn boosheid wordt opgebouwd. Vervolgens leert hij hoe hij zijn emoties beter kan reguleren en escalatie kan voorkomen door een stappenplan, vastgelegd in een 'Eerste Hulp Kaart'. Deze kaart in de vorm van een pinpas kan de jongere altijd bij zich dragen en gebruiken. Wanneer een jongere minder last heeft van boosheid maar meer van de verleiding van drugs of andere riskante gewoontes zoals meelopen met delinquente jongeren, wordt dezelfde aanpak toegepast op dat risico. De thermometer heet dan 'verleidingsthermometer'. Deze laatste wordt bij risicjongeren in module 4 al toegepast.

Module 8: Opkomen voor jezelf II

In twee bijeenkomsten krijgen jongeren informatie over seksualiteit en drugs; ook de verleidingsthermometer wordt hier (opnieuw) ingezet. Verder wordt door middel van spel, besprekingen van tests, filmfragmenten en een gedragsoefening nagegaan in hoeverre de jongere op deze gebieden meer ondersteuning nodig heeft. Zo nodig wordt dit vervolgens besproken met de begeleider van de jongere.

Module 9: Afsluiting

Er is één afsluitende bijeenkomst. In het eerste deel van de bijeenkomst kijken jongere en trainer samen terug op de geleerde vaardigheden en is er ruimte voor herhaling. In het tweede deel, samen met de ouders, vertelt de jongere aan de hand van zijn werkmap aan zijn ouders wat hij heeft geleerd. De trainer oefent samen met de ouders hoe zij hun kind in het vervolg kunnen ondersteunen bij het toepassen van de geleerde vaardigheden. Ook ontvangt de jongere een certificaat van deelname. Vervolgens vult de jongere het Evaluatieformulier en - samen met de trainer – nogmaals de MOED-lijst in zodat duidelijk wordt hoe hij terugkijkt op de training en wat hij wel en niet geleerd heeft. Tot slot wordt afscheid genomen.

Na afsluiting van de training vindt er een terugkoppeling naar de aanmelder plaats. Hierbij wordt gekeken of de doelen door de jongere zijn behaald en of vervolghulp nodig is.

Voor toepassing van de training aan minder begaafde jongeren zijn alternatieve werkvormen beschreven die eenvoudiger zijn en meer gebruik maken van visuele middelen en fysieke oefeningen.

Ouderbijeenkomsten

Voor de ouder(s) van de jongere zijn er vier bijeenkomsten, twee apart en twee samen met hun kind. De eerste bijeenkomst wordt na module 2 of 3 van de jongerentraining georganiseerd; de volgende drie telkens twee weken later.

In de eerste bijeenkomst informeert de trainer de ouder(s) over de inhoud van de training. Daarnaast is er aandacht voor de ontwikkelingstaken van een adolescent en het plaatsen van het (probleem)gedrag van hun kind in dat licht. Tevens is er aandacht voor het positief bekrachtigen van gedrag en goed luisteren (begin van onderhandelen).

In de tweede bijeenkomst – voor ouders en jongere samen – wordt gefocust op de kwaliteiten van de jongere en het toepassen van positieve bekrachtiging door de ouders.

De derde bijeenkomst – voor ouders alleen – gaat over het belang van ouderlijke betrokkenheid en toezicht op hun kind thuis, op school en in de vrije tijd. Ook is er aandacht voor het handhaven van regels, onderhandelen met pubers en het omgaan met conflicten.

In de vierde en laatste bijeenkomst – met ouders en jongere samen – wordt op het leren van deze laatste vaardigheden doorgegaan. Ouders en kind oefenen met onderhandelen en omgaan met conflicten.

Ouders krijgen de eerste drie bijeenkomsten na afloop thuisopdrachten mee: observatie van positief gedrag van hun kind, het geven van complimenten, goed luisteren naar hun kind, vragen stellen en betrokkenheid tonen. Op de volgende bijeenkomst worden deze telkens nabesproken.

6. Materialen en links

Het ondersteuningsmateriaal van Move2Learn/individueel bestaat uit:

- Moduleboek met beschrijvingen van elke bijeenkomst en materiaal (posters, spellen, oefeningen) dat daarin wordt gebruikt.
- Trainershandleiding met een verantwoording van de opbouw en aanpak en informatie over een aantal veelgebruikte technieken en werkvormen van de training. Ook is er aandacht voor manieren om aan te sluiten bij licht verstandelijk beperkte jongeren, risicjongeren en leerstijlen.
- Training voor trainers.

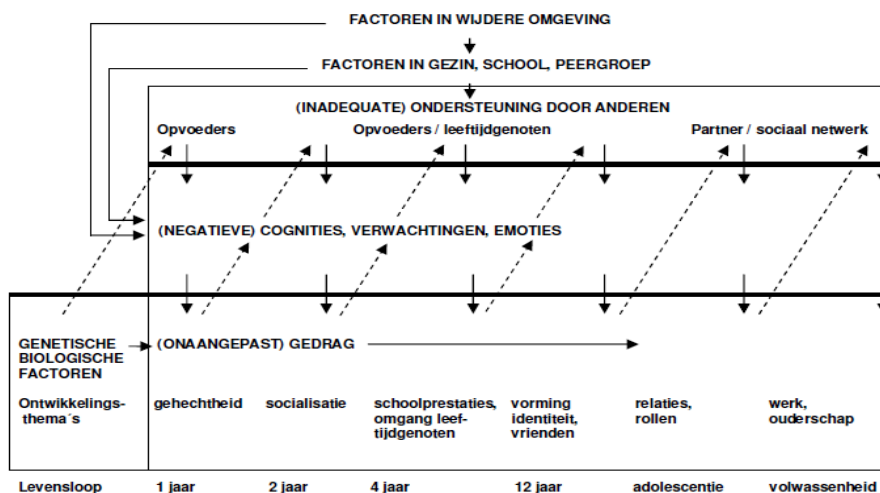
Verkrijgbaar bij Spirit Amsterdam.

7. Verantwoording van de doelen, de doelgroep en de aanpak

Probleemanalyse

Jongeren die in aanmerking komen voor *Move2Learn* hebben beginnende gedragsproblemen door een tekort aan sociale en sociaal-cognitieve vaardigheden. Voor een gezonde ontwikkeling is de balans tussen ontwikkelingstaken en vaardigheden van groot belang (Slot & Spanjaard, 2009). Een tekort aan sociale en cognitieve vaardigheden geeft grote kans op gedrags- en emotionele problemen en een stagnatie in de ontwikkeling tot evenwichtige volwassenen. Meij en Boendermaker (2008) geven een verklaringsmodel voor de problemen die in de ontwikkeling van gedrag kunnen ontstaan en o.a. de rol van sociale en sociaal-cognitieve vaardigheden daarbij (figuur 1).

Figuur 1: **Ontwikkelingsmodel** (bron: Meij & Boendermaker, 2008)

Op basis van de ervaringen die een kind opdoet met zijn omgeving ontwikkelt het bepaald gedrag en bepaalde cognities, verwachtingen en emoties. Deze lokken op hun beurt weer een reactie uit bij anderen waardoor een kind gestimuleerd kan worden zijn gedrag, cognities en verwachtingen aan te passen of hierin juist te volharden (Meij & Boendermaker, 2008). Gedrag van andere personen is dus van invloed op het gedrag van een jongere. Gedrag wordt geleerd door het zien van het gedrag van (belangrijke) andere personen en de consequenties van dat gedrag (Bandura, 1977). Ook reacties op het eigen gedrag zoals straf en beloning zijn van belang.

In dat proces van ontwikkeling is het heel belangrijk hoe kinderen omgaan met anderen en wat zij begrijpen van de reacties op hun gedrag: sociale informatieverwerking. De manier waarop jongeren deze informatie verwerken is afhankelijk van de reeds ontwikkelde verwachtingen, cognities en emoties. Een onjuiste interpretatie en verwerking van sociale

informatie kan leiden tot een verkeerd begrip, waardoor handelingen van anderen sneller als vijandig en bedreigend kunnen worden aangenomen en situaties uit de hand kunnen lopen of onopgelost blijven (Elling, 2008; Orobio de Castro, 2000).

Op basis van sociale ervaringen komt het kind tot 'kernovertuigingen'. Dat zijn gedachten en ideeën die iemand heeft over zichzelf, andere mensen en de wereld. Ze beïnvloeden zijn gedachten en gevoelens, en daarmee weer zijn gedrag (Beck, 1999). Ervaringen die een persoon opdoet, hebben ook een grote invloed op het zelfbeeld en het vertrouwen in andere personen. Door negatieve ervaringen kunnen deze een flinke deuk oplopen. Ontwikkelde negatieve verwachtingen en inadequaat cognities en kernovertuigingen leiden dan ook vaak tot gedragsproblemen (Meij & Boendermaker, 2008).

Wanneer deze ontwikkeling niet optimaal verloopt en de jongere (mede daardoor) niet beschikt over voldoende vaardigheden om bijvoorbeeld problemen op te lossen, zich in te leven in anderen, te reflecteren op zijn gevoelens en gedrag, gedrag van anderen te interpreteren, loopt hij grote kans op (milde) internaliserende en externaliserende problemen.

Jongeren met milde internaliserende problemen hebben doorgaans een laag of negatief zelfbeeld, komen niet voor zichzelf op, cijferen zichzelf weg, vertonen teruggetrokken gedrag, worden gepest, hebben problemen met hun leerkracht en/of maken moeilijk contact met leeftijdgenoten (Hulstijn e.a., 2006; Rooijen & Ince, 2012). Sommige jongeren krijgen hun gedachten niet gestructureerd en beschikken niet over adequate probleemoplossende strategieën waardoor moeilijke situaties snel uit de hand lopen (Elling, 2008).

Jongeren met milde externaliserende problemen vertonen opstandig gedrag thuis en/of op school, houden zich niet aan afspraken, lopen weg bij confrontaties en blijven niet in gesprek wanneer het een moeilijk onderwerp betreft. Zij reageren daarbij vaak verbaal en fysiek heftig in moeilijke sociale situaties. Een aantal van hen begaat strafbare feiten en belandt op het criminele pad (Hulstijn e.a., 2006).

Beïnvloedbare factoren

Bij de ontwikkeling van emotionele en gedragsproblemen spelen statische en dynamische beschermende en risicofactoren een rol. Statische factoren (zoals bijvoorbeeld sekse) zijn niet of nauwelijks veranderbaar.

Dynamische risicofactoren wel en daarom zijn deze aangrijpingspunten voor interventies.

De volgende factoren in de ontwikkeling tot een evenwichtige volwassene zijn beïnvloedbaar: sociale, probleemoplossende, communicatie- en/of ontspanningsvaardigheden, impulsiviteit (controle over emoties), weerbaarheid, assertiviteit, zelfvertrouwen, zelfbeeld, kernovertuigingen, denkpatronen, negatieve gedachten, steun en betrokkenheid van ouders, relaties met zijn/haar vrienden(groep) (Slot & Spanjaard, 2009; Van der Laan & Blom, 2006; Boendermaker & Ince, 2010; Rooijen & Ince, 2012). Al deze factoren komen in M2L aan bod.

Gezien de leeftijd van de doelgroep, is de training vooral gericht op de jongere zelf maar ook de ouders worden betrokken. In de adolescentie

nemen leeftijdgenoten (*peers*) een steeds belangrijkere plaats in maar de invloed van ouders is – ondanks die relatieve afname – van belang. Gebrekkige betrokkenheid en andere opvoedvaardigheden van ouders zijn belangrijke beïnvloedbare risicofactoren voor ontwikkeling van probleemgedrag bij pubers (Brestan & Eyberg, 1998; Boendermaker & Ince, 2010).

Verbinding probleemanalyse, doel, doelgroep en aanpak

De beïnvloedbare factoren zoals sociale en probleemoplossende vaardigheden, denkpatronen, ontspanningsvaardigheden, zelfvertrouwen, relaties met leeftijdgenoten en controle over emoties - van groot belang voor de ontwikkeling tot een evenwichtige volwassene - zijn het meest effectief te beïnvloeden met een gedragstherapeutische en cognitief-gedragstherapeutische aanpak (Boendermaker & Ince, 2010; Elling, 2008). Uitgangspunt bij gedragstherapie is dat gedrag bepaald wordt door wat eraan voorafgaat, en wat erop volgt. Door hetgeen eraan voorafgaat en hetgeen erop volgt te wijzigen, zal ook het gedrag veranderen. In een gedragstherapeutische aanpak wordt veel positieve feedback gegeven op gewenst gedrag van jeugdigen; ongewenst gedrag wordt zoveel mogelijk genegeerd. Hierdoor zullen de jeugdigen het positieve gedrag vaker vertonen, en het ongewenste gedrag zal afnemen. Dit principe van positieve bekrachtiging maar ook de analyse van de voorafgaande situatie en consequentie van gedrag, zijn belangrijke elementen in M2L voor jongeren en ouders.

Daarnaast is een *cognitief-gedragstherapeutische* aanpak van belang omdat de wisselwerking tussen cognities, gevoelens/emoties en gedrag cruciaal is (Graham, 2006; Elling, 2008; van Rooijen & Ince, 2012). Deze aanpak gaat ervan uit dat problematisch gedrag verband houdt met disfunctionele gedachten of cognities en kernovertuigingen (zoals 'ik ben waardeloos' of 'ik krijg altijd de schuld'). Geprobeerd wordt deze disfunctionele gedachten of cognities te wijzigen waardoor emotionele nood en inadequaat gedrag afneemt of verdwijnt (Elling, 2008; Foolen, Ince & De Baat, 2012). Een cognitief-gedragstherapeutische aanpak is geschikt voor jongeren met angsten en depressieve gevoelens, maar ook voor jongeren die naar hun omgeving boos, opstandig en agressief gedrag laten zien of niet in staat lijken hun eigen gedrag te beheersen en te reguleren (Elling, 2008). Ook is deze aanpak met name geschikt voor adolescenten met milde problemen (Sukhodolsky e.a., 2004). De doelgroep van M2L sluit hierbij goed aan.

Move2Learn/individueel richt zich meer dan de groepsvariant op jongeren met (beginnend) delinquent gedrag. Er is door andere werkvormen en extra opdrachten meer aandacht voor onderdelen die specifiek voor hen van belang zijn: reflectie op risicogedrag (delictanalyse), groepsdruk, relaties met vrienden (o.a. seksueel gedrag), kernovertuigingen en moreel redeneren, emotieregulatie, zelfcontrole (o.a. middelengebruik) (Junger-Tas, Steketeer & Moll, 2008). Het aantal bijeenkomsten voor individuele jongeren is dan ook groter dan die voor groepen.

De training richt zich, in aanvulling op de bijeenkomsten voor de jongere, op de ouders omdat zij – ook in de adolescentie - invloed hebben op het gedrag van de jongeren en een belangrijke factor zijn in het ontwikkelen,

toepassen en vasthouden van vaardigheden. De effecten van trainingen aan jongeren worden ook groter wanneer deze worden gecombineerd met interventies aan ouders (Kazdin & Weisz, 1998; Lipsey & Wilson, 1998; Konijn, 2003; Boendermaker, Van der Veldt & Booy, 2003; McClellan & Werry, 2003; Elling, 2008; Boendermaker & Ince, 2010). Ook uitval van jongeren in de training wordt voorkomen door de ouders te betrekken en te informeren (Konijn, 2003).

Om er zeker van te zijn dat M2L wordt ingezet bij de juiste doelgroep maakt de aanmelder een beoordeling van de vaardigheden van de jongeren (zie paragraaf 3.2) en vullen de jongeren de vragenlijst Mijn Ontwikkelingsvaardigheden En Doelen (MOED; Konijn, 2012) in. Er is bij hen dus een tekort aan sociale- en cognitieve vaardigheden waarneembaar.

Werkzame factoren en mechanismen

Landenberger en Lipsey (2005) hebben 58 experimentele en quasi-experimentele studies naar cognitief-gedragstherapeutische interventies onderzocht op werkzame elementen. Hieronder staan deze opgesomd met daarbij de modules van M2L waarin deze aan de orde komen.

<ul style="list-style-type: none"> • Training in cognitieve vaardigheden (<i>cognitive skills</i>): het trainen van algemene vaardigheden in het nadenken en het nemen van beslissingen, het bedenken van alternatieve oplossingen, het evalueren van consequenties en het nemen van een besluit over het toepassen van gedrag. <i>Modules 1, 4, 5, 6, 7 en 8.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Training in cognitieve herstructurering (<i>cognitive restructuring</i>): activiteiten en oefeningen gericht op het herkennen en aanpassen van denkfouten (zoals anderen de schuld geven) en disfunctionele kernovertuigingen. <i>Modules 3 en 4.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Training van probleemoplossende vaardigheden (<i>interpersonal problem solving skills</i>): leren omgaan met conflicten, rustig reageren, een eigen mening formuleren en omgaan met groepsdruk. <i>Modules 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 en Oudermodule.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Training van sociale vaardigheden (<i>social skills</i>): leren van pro sociaal gedrag, andermans gevoelens in acht nemen, sociale informatie juist interpreteren. <i>Modules 2, 3, 4, 5, 6 en 8.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Training in het herkennen van boosheid en de uitlokkers daarvan, en vervolgens controle uitoefenen over de boosheid (<i>anger control</i>). <i>Module 7.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Training van moreel redeneren (<i>moral reasoning</i>): leren nadenken en redeneren over goed gedrag en fout gedrag met als doel de morele ontwikkeling op een hoger niveau te brengen.

Module 4.

- Terugvalpreventie (*relapse prevention*): situaties leren herkennen waarin een hoog risico op terugval bestaat en die terugval leren stoppen.

Modules 4, 5, 7, 8 en Oudermodule.

Uit een analyse van verschillen in de positieve uitkomsten van de studies blijkt een bijzondere bijdrage aan vermindering van gedragsproblemen van de drie elementen (Landenberger & Lipsey, 2005; Elling, 2008):

- het leren herkennen van situaties die boosheid oproepen, het leren herkennen van opkomende boosheid en het leren zich te beheersen;
- het trainen van oplossingsvaardigheden en druk vanuit de *peer group* leren hanteren;
- het geven van individuele aandacht en huiswerkopdrachten.

In M2L spelen deze cognitief-gedragstherapeutische elementen expliciet een rol en krijgt elke jongere in de individuele training ruimschoots aandacht. Ook worden huiswerkopdrachten gegeven: oefeningen, nadenken, ervaringen opdoen en noteren. Dit geldt ook voor de ouders. Bij het leren van vaardigheden wordt gebruik gemaakt van instructie, voordoen, rollenspellen, gedragsoefeningen, feedback geven en fysieke oefeningen. Interventies waarin gebruik wordt gemaakt van deze werkvormen blijken betere uitkomsten te hebben dan andere (Sukhodolsky e.a., 2004). Ook wordt hiermee aangesloten op diverse leerstijlen van jongeren (ervaren, reflecteren, theoretiseren, experimenteren) zodat de kans dat de jongere de aangeboden vaardigheden ook daadwerkelijk leert, wordt vergroot (Kolb, 1976).

Ouderbijeenkomsten

In de training zijn bijeenkomsten voor ouders opgenomen. Daarin wordt vooral aandacht besteed aan de opvoedingsvaardigheden 'ouderlijke betrokkenheid', 'toezicht houden', 'positieve bekrachtiging van gedrag' en 'onderhandelen met pubers'. Onder meer uit onderzoek van Van der Laan & Blom (2006) blijkt dat betrokkenheid van ouders en toezicht houden op hun zoon/dochter protectieve factoren zijn voor het ontstaan van antisociaal en delinquent gedrag. Omdat Move2Learn/individueel ook gericht is op jongeren met beginnend delinquent gedrag, wordt hier in deze variant meer aandacht aan besteed dan in de groepsvariant; er zijn in de individuele variant vier en in de groepsvariant twee bijeenkomsten met ouders. Positieve bekrachtiging van gedrag is een belangrijke basisvaardigheid van ouders in de opvoeding om gedrag van kinderen te veranderen. Het overleggen en afspraken maken met pubers is voor veel ouders een betrekkelijk nieuwe maar belangrijke opvoedvaardigheid. Ouders leren deze vaardigheden door gedragsinstructies, gedragsoefeningen en huiswerkopdrachten (observatie van gedrag van hun kind en oefenen van vaardigheden in de thuissituatie). Twee van de vier ouderbijeenkomsten zijn samen met de jongere zodat ze ook in het bijzijn van de trainer samen kunnen oefenen. Interventies waarin gebruik wordt gemaakt van gedragsinstructie, observatieopdrachten, oefenen en ervaren sluiten goed aan bij leerstijlen van verschillende mensen en de resultaten blijken beter te beklijven dan interventies die geen gebruik maken van deze werkvormen (Kolb, 1976; Sukhodolsky e.a., 2004).

Algemeen werkzame factoren

De training voldoet tot slot aan algemeen werkzame factoren (Slotboom & Van der Laan, 2008; Van Yperen e.a., 2010). De training sluit goed aan op de (individuele) behoeften van de jongere en het risico dat hij/zij loopt. Ook wordt in de training goed aangesloten bij de karakteristieken van de jongere zoals intelligentie en leerstijl. De training maakt gebruik van meerdere methodes om kennis en vaardigheden over te brengen zoals rollenspellen, voordoen, visueel materiaal, gedrags- en fysieke oefeningen. Voor jongeren met een benedengemiddelde intelligentie worden het tempo van de training tempo en de werkvormen aangepast. Verder pakt de training de gedragsproblematiek op meerdere niveaus tegelijkertijd (gedrag en cognities, en ouders) aan. Om de training programma-integer uit te voeren is een beschrijving van de bijeenkomsten in een moduleboek, een trainershandleiding en een training voor trainers beschikbaar. Verder zijn de verplichte uitvoering van super- en intervisie waarborgen voor kwaliteit. Voor het optimaliseren van de generalisatie van de geleerde vaardigheden, worden de kennisoverdracht, opdrachten en oefeningen gekoppeld aan het dagelijkse leven van de jongeren, en ouders ondersteund om te stimuleren dat hun kind de geleerde vaardigheden toepast. De trainer bouwt - tot slot - een goede werkrelatie op met de jongere en de ouders. In de trainershandleiding en de scholing van de trainers is expliciet aandacht voor deze belangrijke algemeen werkzame factor.

8. Samenvatting van de onderbouwing

Move2Learn/individueel is gericht op jongeren met gedragsproblemen vanwege vaardigheidstekorten, waaronder beginnend delinquenten. Move2Learn vergroot de sociale- en cognitieve vaardigheden met cognitief-gedragstherapeutische technieken als cognitieve herstructurering, het aanleren van probleemoplossende en sociale vaardigheden, regulatie van boosheid en andere emoties, moreel redeneren en het weerstand bieden aan groepsdruk. Om ervoor te zorgen dat jongeren de aangeleerde vaardigheden gaan en blijven gebruiken, worden ook ouders betrokken en ondersteund.

9. Randvoorwaarden voor uitvoering en kwaliteitsbewaking Eisen ten aanzien van opleiding

Profiel uitvoerders

De uitvoerders moeten voldoen aan het 'Profiel uitvoerders M2L-training' (zie Trainershandleiding). Van de trainers wordt minimaal verwacht dat zij een HBO-opleiding hebben afgerond, kennis hebben van de ontwikkeling van kinderen en probleemgedrag, probleemsituaties kunnen vertalen in vaardigheidstekorten en kunnen aansluiten bij diverse leerstijlen van jongeren. Hun basishouding dient professioneel, directief, accepterend, bekrachtigend, motiverend, activerend, stimulerend en ondersteunend te zijn. Zij dienen de training doelgericht en zoals beschreven in de Trainershandleiding en het Moduleboek uit te voeren.

Verplichte training voor uitvoerders

Alle personen die M2L geven, worden hierin speciaal getraind. Voor personen die weinig of geen ervaring met sociale vaardigheidstrainingen hebben, neemt de training 8 dagdelen in beslag. Personen met eerdere ervaringen in het trainen van sociale vaardigheden kunnen volstaan met een bijscholing van 4 dagdelen. De training bestaat uit de volgende onderdelen:

- Bespreking doelstellingen van de interventie;
- Kennisoverdracht van de achterliggende theorie van de interventie;
- Oefenen met trainersattitude / basishouding van de trainer;
- Oefenen met het moduleboek en de bijbehorende opdrachten;
- Oefenen met didactische vaardigheden, technieken en middelen;
- Oefenen met moeilijke situaties.

Personen die de training voltooien, ontvangen hiervan een bewijs. Jaarlijks vindt daarna een opfrustraining van een dagdeel plaats, gericht op een bepaald onderwerp of thema.

Supervisie & Intervisie

De trainers van M2L dienen supervisie te krijgen aan de hand van video-opnames van uitgevoerde trainingsbijeenkomsten. Degenen die supervisie geven, zijn bekwame trainers van de eigen instelling. Ook de supervisor voldoet aan het profiel van de trainers, volgde de train-de-trainers, is in staat M2L over te dragen, de trainers te motiveren en enthousiasmeren, en situationeel leiding te geven. De supervisie is individueel en vindt 5 keer per jaar plaats (bijeenkomsten van 1 uur). Ook intervisie vindt 5 keer per jaar plaats (groepsbijeenkomsten van 2 uur), waarbij de trainers beurtelings situaties (evt. geïllustreerd door video-opnames) uit hun trainingen inbrengen en bespreken. De intervisiebijeenkomsten hebben een oplossingsgerichte aanpak en een vaste opzet van de te behandelen onderdelen (zie Trainershandleiding).

Eisen ten aanzien van overdracht en implementatie

Voor de overdracht van de interventie zijn beschikbaar:

- Trainershandleiding;
- Moduleboek;
- Vragenlijsten om de vaardigheidstekorten van jongeren en de uitkomsten van de training te meten (Vaardigheidstekorten van jongeren, MOED-lijst, evaluatieformulier);
- Trainingsprogramma voor uitvoerders (incl. verkort traject voor ervaren (sova)-trainers).

Eisen ten aanzien van kwaliteitsbewaking

De kwaliteit van M2L wordt op de volgende manieren bewaakt.

- Voor de ondersteuning van de uitvoering zijn een trainershandleiding, een moduleboek, een train-de-trainers en de jaarlijkse opfriscursus bij Spirit beschikbaar (zie ook paragraaf 8.4).
- De trainers zijn verplicht deel te nemen aan intervisie- en supervisiebijeenkomsten bij de eigen instelling (zie 8.1). Doel van de supervisie is de kwaliteit van de uitvoering te bewaken en de trainer zodanig te ondersteunen dat de uitvoering verloopt zoals bedoeld (programma-integer). Dat laatste is ook het doel van de intervisie.
- Er vindt registratie plaats van de scores van de jongeren op de MOED-lijst aan het begin en einde van de training. Verschilcores geven de mate van toename van vaardigheden en het behalen van doelen aan.
- De scores van de beginmeting van de MOED-lijst en die van de Vaardigheidstekortenlijst geven zicht op de mate waarin de deelnemers passen binnen de doelgroepomschrijving; deze gegevens worden meegenomen in de jaarlijkse evaluatie van de training (zie hieronder).
- Jongeren vullen aan het einde van de training een evaluatieformulier in (zie Trainershandleiding).
- Jaarlijks dient de uitvoerende instelling de training intern te evalueren aan de hand van de evaluatieformulieren en de resultaten (verschilcores op de MOED-lijst). Indien deze evaluatie leidt tot mogelijke verbeterpunten van de training, dient de uitvoerende instelling contact op te nemen met Spirit voor overleg.

Kosten van de interventie

Het trainingsmateriaal (moduleboek en trainershandleiding) en de train-de-trainers zijn verkrijgbaar bij Spirit te Amsterdam. De kosten voor het totale pakket bedragen:

Groep in company:

- € 5.400,-- max. 5 deelnemers 8 dagdelen;
- € 5.000,-- max. 5 deelnemers 4 dagdelen (voor trainers met ervaring in sova-training).

Groep in company bij Spirit:

- € 6.000,-- max. 5 deelnemers 8 dagdelen;
- € 5.600,-- max. 5 deelnemers 4 dagdelen (voor trainers met ervaring in sova-training).

Individueel € 1.250,--

- Open inschrijving 8 dagdelen;

Individueel € 1.000,--

- Open inschrijving 4 dagdelen (voor trainers met ervaring in sova-training).

10. Onderzoek naar de uitvoering van de interventie

Er is in het kader van de procesevaluatie een onderzoek met pretest-posttest design uitgevoerd bij 56 jongeren die van december 2011 tot en met mei 2012 M2L hebben gevolgd (Krieckaert, 2012). Daarnaast zijn de jongeren, ouders en trainers geïnterviewd over hun ervaringen.

De training wordt positief gewaardeerd door de jongeren, de aanmelders en de betrokken ouders. De jongeren waren tevreden over de mate waarin zij aan hun

doelen konden werken. Met name de bijeenkomsten met actieve oefeningen werden op prijs gesteld. De ouders waren tevreden over het contact en de inzet van de trainer voor hen en hun kinderen.

De effectsize van de training (Cohen's d), gemeten met de MOED-lijst in de eerste procesevaluatie, was 0.35 (klein effect). De vaardigheden van de jongeren namen duidelijk toe. Vanwege het ontbreken van een controlegroep is niet duidelijk of dit effect is toe te schrijven aan de training.

De resultaten waren het hoogst voor de schalen 'Ik en mijn omgeving' en 'Rekening houden met meningen' en het laagst voor 'Omgaan met boosheid' en 'Opkomen voor jezelf'. De modules die op de laatste onderwerpen ingaan, zijn naar aanleiding van deze uitkomsten verbeterd.

Uit interviews met de trainers blijkt dat de onderzochte versie van de training beter geschikt gemaakt moest worden voor jongeren met een beneden gemiddelde intelligentie; deze maken immers onderdeel uit van de doelgroep (zie indicatiecriteria) maar men kon in de praktijk voor deze groep niet voldoende uit de voeten met het moduleboek en de trainershandleiding. Na onder meer consultatie bij de William Schrikker Groep, zijn de volgende aanpassingen verricht:

- meer visuele middelen en fysieke oefeningen opgenomen in het Moduleboek;
- in de trainershandleiding een passage over leerstijlen van jongeren opgenomen en hoe je in de training daarbij kan aansluiten;
- in de trainershandleiding de aanbeveling opgenomen om bij deze groepen jongeren de stof van sommige bijeenkomsten in twee keer te behandelen (kleinere stapjes);
- opdrachten voor het leren van vaardigheden herhalen in verschillende modules;
- de werkvormen per bijeenkomst meer variëren (afwisselend fysiek; visueel, pen en papier, etc) zodat niet telkens op eenzelfde leerstijl van jongeren een beroep wordt gedaan;
- 'tips voor communicatie en interactie met LVB-jongeren' opgenomen in de trainershandleiding.

Naast de resultaten van en ervaringen met de uitvoering van de training is de interne betrouwbaarheid of consistentie van de MOED-lijst onderzocht. De interne betrouwbaarheid (gemeten met Cronbach's α) is hoog (.87)

In 2012-2013 is M2L opnieuw geëvalueerd bij 43 jongeren en waren de resultaten toegenomen. De effectsize van de training (Cohen's d), gemeten met de MOED-lijst, was 0.53 (middelgroot effect) (Brandsma, 2013). In beide metingen was er geen significant verschil tussen de uitkomsten van de groeps- en de individuele variant.

11. Nederlandse effectstudies

Studies naar de effectiviteit van de interventie in Nederland

Er is geen Nederlands onderzoek naar de effectiviteit van de interventie.

12. Buitenlandse effectstudies

Er zijn geen studies die de effectiviteit van buitenlandse versies van de interventie aantonen.

13. Uitvoering van de interventie

Niet bekend

14. Overeenkomsten met ander interventies

De training Move2Learn/individueel is op dezelfde leest geschoeid als Move2Learn/groep. Voor jongeren die niet aan een groepstraining kunnen deelnemen en voor jongeren met licht of beginnend delinquent gedrag is een individuele variant van de training gemaakt. Move2Learn vertoont enige overeenkomst met sociale vaardigheids- en weerbaarheidstrainingen zoals Rots & Water en reguliere Sova-trainingen. Move2Learn bevat echter nadrukkelijk een cognitieve gedragstherapeutische aanpak van probleemgedrag, die deze trainingen ontberen en is daardoor meer geschikt voor pubers en adolescenten. Trainingen zoals Tools4U, WS-ART/TACT, Equip en 'Sociale vaardigheden op maat' bevatten deze aanpak wel maar zijn uitsluitend gericht op jongeren met ernstig delinquent gedrag en daarmee in de praktijk van de jeugdzorg beperkt toepasbaar.

15. Lijst met aangehaalde literatuur

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, New York: Prentice Hall.

Beck, J.S. (1999). *Basisboek cognitieve therapie*. Baarn: uitgeverij Intro.

Boendermaker, L. & Ince, D. (2010/juni). Wat werkt bij jeugdigen met gedragstoornissen? Binnengehaald 4 april 2011 van www.nji.nl.

Boendermaker, L., Van der Veldt, M.C. & Booy (2003). *Nederlandse studies naar de effecten van de jeugdzorg*. Utrecht: NIZW.

Bot, S. (red.), S. de Roos, K. Sadiraj, S. Keuzenkamp, A. van den Broek, E. Kleijnen (2013). *Terecht in de jeugdzorg. Voorspellers van kind- en opvoedproblematiek en jeugdzorggebruik*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Brandsma, S. (2013). *Move2Learn: doeltreffendheid van een sociaal-cognitieve vaardigheidstraining voor jongeren*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam, Lectoraat Implementatie in de Jeugdzorg.

Brestan, E.V. & S.M. Eyberg (1998). Effective psychosocial treatment of conduct-disordered children and adolescents: 29 years, 82 studies and 5272 kids. *Journal of Clinical Child Psychology*, 27 (2), 180-189.

Dodge, K.A. & M.R. Sherrill (2006). Deviant Peer Group Effects in Youth Mental Health Interventions. In: Dodge, K.A., T.J. Dishion J.E. Lansford (Eds) (2006). *Deviant peer influences in programs for youth: Problems and solutions*, (pp. 97-121). New York, NY, US: Guilford Press.

Dorselaer, S. van, Looze, M. de, Vermeulen-Smit, E., ... [et al.] (2010). *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland: HBSC 2009*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Elling, M. (2008). Denkfouten herstellen helpt bij veel kinderen met psychische problemen. Binnengehaald 4 april 2011 van <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/09/134.html>

Foolen, N., D. Ince & M. de Baat (2012). *Wat werkt bij gedragsproblemen en gedragsstoornissen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Goodman, R., Meltzer, H., & Bailey, V. (1998). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A pilot study on the validity of the self-report version. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 7, 125-130.

Graham, Ph. (2006). Cognitieve gedragstherapie voor kinderen: voorbijgaande mode of blijvend instrument? *Kind en Adolescent Review*, jrg. 13 (2006), nr. 1, 39-51.

Hulstijn, E.M., Cohen-Kettenis, P.T., Mellenbergh, G.J., Boomsma, A., Blonk, R.W.B., Prins, P.J.M. & Hamerlinck, S. (2006). *Vragenlijst Sociale Vaardigheden van Jongeren*. Handleiding. Amsterdam: Boom test uitgevers.

Janssen, H. & Boreel, A. (2000). *Geen watjes, geen katjes. Sociale vaardigheden voor kinderen*. Amsterdam: Boom.

Junger-Tas, J., Steketee M. & Moll, M. (2008). *Achtergronden van jeugddelinquentie en middelengebruik*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Kazdin, A.E. & Weisz, J.R. (1998). Identifying and developing empirically supported child and adolescent treatments. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol. 66, nr. 1, p. 19-36.

Kolb, D. A. (1976) *The Learning Style Inventory: Technical Manual*, Boston, Ma.: McBer.

Konijn, C. (red.) (2003). *Internationaal overzicht effectieve interventies jeugdzorg*. Utrecht: NIZW.

Konijn, C., W. Bruinsma, L. Lekkerkerker, K. Eijgenraam, M. van der Steege, M. Oudhof (2009). *CAP-J. Classificatiesysteem voor de aard van de problematiek van cliënten in de jeugdzorg*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Konijn, C. (2012). *Mijn Ontwikkelingsvaardigheden En Doelen (MOED)*. *Vragenlijst voor jongeren van 12-18 jaar*. Amsterdam: Spirit.

Krieckaert, M. (2012). *De sociale en sociaal-cognitieve vaardigheidstraining: doeltreffend?* Utrecht: Universiteit Utrecht (masterthese kinder- en jeugdpsychologie).

Laan, A.M. van der & Blom, M. (2006). *Jeugddelinquentie: risico's en bescherming*. *Bevindingen uit de WODC Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit 2005*. Den Haag: WODC.

Laan A.M. van der & Blom, M. (2011). *Jeugdcriminaliteit in de periode 1996-2010. Ontwikkelingen in zelfgerapporteerde daders, door de politie aangehouden verdachten en strafrechtelijke daders op basis van de Monitor Jeugdcriminaliteit 2010*. Den Haag: CBS/WODC.

Landenberger, N.A. & Lipsey, M.W. (2005). The positive effects of cognitive-behavioral programs for offenders: a meta-analysis of factors associated with effective treatment. *Journal of Experimental Criminology*, 1 (4), 451-476.

McClellan, J.M. & Werry, J.S. (2003). Evidence-based treatments in child and adolescent psychiatry. An inventory. *Journal of the American academy of child and adolescent psychiatry*, vol. 42, p. 1388-1400.

Meij, H. & Boendermaker, L. (2008). *Oorzaken en achtergronden van een problematische ontwikkeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Orobio de Castro, B. (2000). *Social information processing and emotion in antisocial boys*. Vrije Universiteit Amsterdam.

Rooijen, K. van & D. Ince (2012). *Wat werkt bij angst- en stemmingsproblemen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut (www.nji.nl)

Slot, N. & Spanjaard, H. (2009). *Competentievergroting in de residentiële jeugdzorg. Hulpverlening voor kinderen en jongeren in tehuizen*. Baarn: HB Uitgevers. (Derde, geheel herziene druk).

Slotboom, A. & Laan, van der, P.H. (2008). *Wat werkt?* In: I. Weijers (red.), *Justitiële interventies voor jeugdige daders en risicojongeren*, (pp. 113-124). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Sukhodolsky, D.G., Kassinove, H. & B.S. Gorman (2004). Cognitive-behavioral therapy for anger in children and adolescents: a meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 247-269.

Verhulst, F.C., Ende, J. van der & Koot, H.M. (1997). Handleiding voor de Youth Self-Report (YSR). Rotterdam: Sophia Kinderziekenhuis, Erasmus MC.

Vermulst, A.A., Kroes, G., De Meyer, R.E., Van Leeuwen, K. G. & Veerman, J.W. (2011). Vragenlijst Gezin en Opvoeding voor ouders van kinderen en jeugdigen van 0 t/m 18 jaar. Nijmegen: Praktikon.

Yperen. T. van, M. van der Steege, A. Addink & L. Boendermaker (2010).

Algemeen en specifiek werkzame factoren in de jeugdzorg. Stand van de discussie. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.